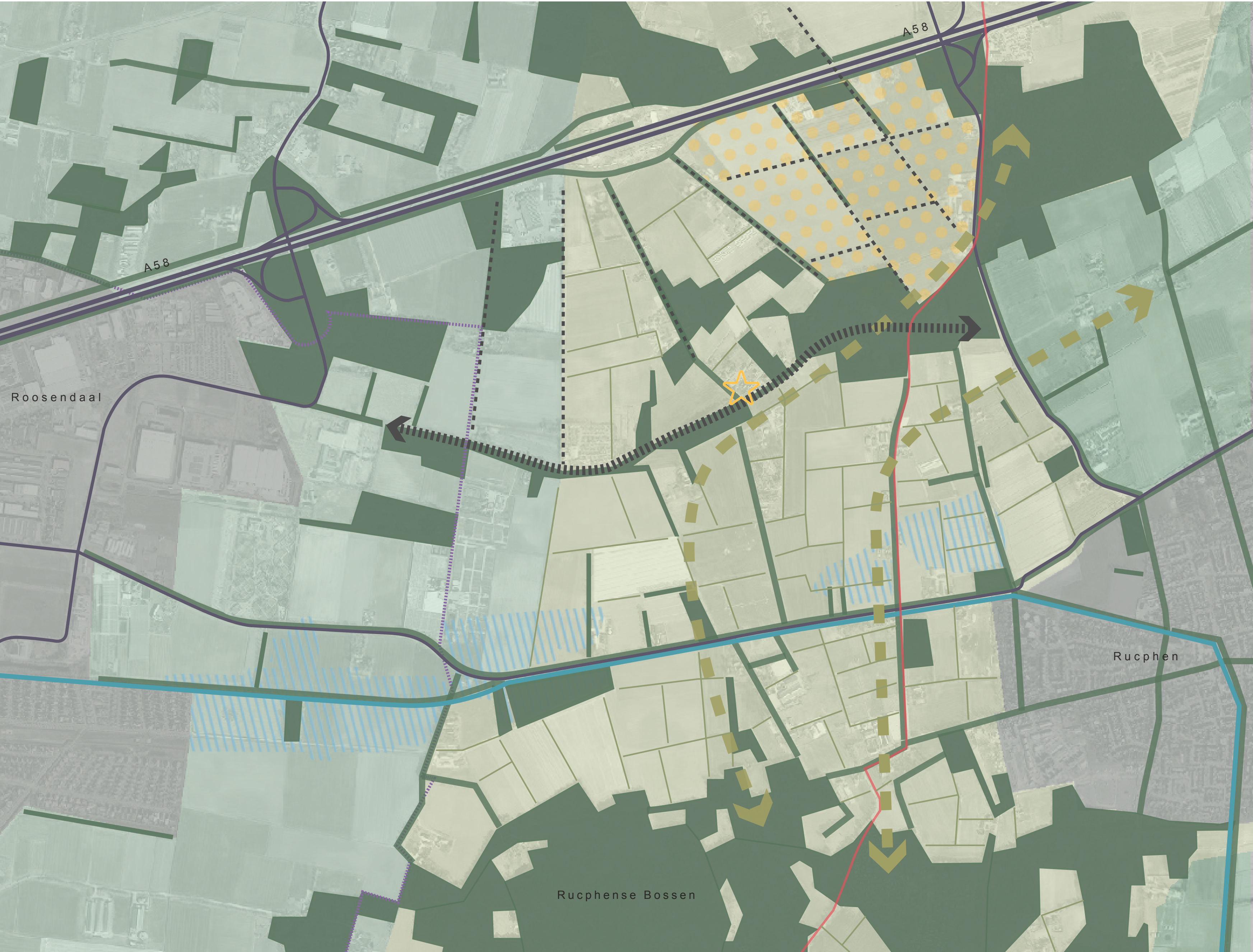

Ontwikkelperspectief Rucphen West

Verklaring

Landschapstypologie

- Bebouwde omgeving
- Veenontginningen (middeleeuwen)
- Ontginning Achterhoek (18e en 19e eeuw)
- Dekzandrug
- Mastpolder (ontginning 19e eeuw)
cultuurhistorisch waardevol landschap

Structuurdragers

- Bosgebieden
- Houtwallen en bossages
- Bomenrijen, houtwallen en struwelen
- Laanstructuur
- Vlettevaart (relict oude turfvaart)
- Heimolendreef
- Postbaan (Rotterdam - Antwerpen)
- Bestaande hoofdstructuur wegen
- (Nog aanwezige) herkenbare
verkavelingsstructuur
- Reserveringsgebied waterberging
- Gemeentegrens

Verbindingen

- (Gedeeltelijk) te realiseren
ecologische verbindingzones
- Zicht op open landschap
- De Heimolen (Baroniepoort)

16 oktober 2023

Inleiding

Het gebied tussen Roosendaal, de noordzijde van de Rucphense bossen, de snelweg A58 en St. Willebrord wordt in dit document aangemerkt als 'Rucphen West'. De gemeente Rucphen heeft in 2012 het Landschappelijk Ontwikkelingsplan (hierna LOP) vastgesteld. Het LOP is een onderdeel van de structuurvisie, is in de basis nog actueel en wordt gebruikt voor beoordeling van landschappelijke inpassingen. Echter vragen steeds meer vraagstukken in de huidige tijd om meer sturing.

Om deze reden werkt de gemeente Rucphen nu toe naar een LOP 2.0 door de visie op de ontwikkelingsrichting van de gemeente Rucphen te actualiseren. In dit document wordt een gebiedsgericht ontwikkelperspectief omschreven waarvoor een ruimtelijk initiatief in dit gebied de aanleiding is. Dit initiatief richt zich op het uitbreiden van het aantal hectare teeltondersteunende voorzieningen (hierna TOV). Uit artikel 3.54 van de Interim Omgevingsverordening (hierna IOV) van de provincie Noord-Brabant volgt dat een vestiging van meer dan 3 hectare TOV's is toegestaan mits dit past binnen de gewenste ontwikkelingsrichting van het gebied. In dit document is die ontwikkelingsrichting opgenomen.

De geschiedenis van een landschap

De identiteit van Rucphen

Rucphen is een landelijke en groene gemeente, waar de landbouw een economisch belangrijke functie heeft en bovendien een belangrijke beheerder is van het buitengebied. Geurige bossen, mooi landschap, ambachtelijke streekproducten en grensverleggende sportactiviteiten zijn de kernkwaliteiten van het buitengebied van de gemeente Rucphen. Aanvullend hier aan staan de no-nonsens dienstverlening en het authentieke ondernemerschap hoog in het vaandel bij haar inwoners. Om te komen tot het Rucphen van nu zijn enkele aspecten van belang geweest.

Het ontstaan van de gemeente Rucphen

Gemeente Rucphen was hoofdzakelijk bedekt met veenlagen, die moerassig en ontoegankelijk waren. Bepalend voor de ontginning en de ontwikkeling van de gemeente is de turfwinning geweest. Na 1250 was voor de in Vlaanderen groeiende stadsbevolking en voor de stedelijke nijverheid steeds meer brandstof nodig. Het veen werd afgegraven, gedroogd, in turven gesneden en per boot afgevoerd. Het vervoer gebeurde in speciaal gegraven kanaaltjes, moervaarten genoemd en werden vervolgens met grotere schepen over de hoofdkanalen naar de steden vervoerd. Rucphen bevatte een fijnmazig vaartenstelsels, waarvan de resten nog steeds herkenbaar zijn. Nadat het veen was weggegraven, bleven de onderliggende zandgronden over. De veenafravingen bij Zegge werden spoedig gevolgd door landbouwontginningen. Er ontstond een vestigingspatroon van boerderijzwermen. De wat hogere gronden waren niet overal geschikt als landbouwgrond. Daar waren slechts kleine vruchtbare landbouweilandjes gelegen te midden van heidevelden, afgegraven moeren en andere "woeste gronden". Rucphen, St. Willebrord en Sprundel zijn rondom deze landbouweilandjes ontstaan. De heidevelden werden gebruikt voor het weiden van schapen. Soms was de beweiding zo intensief, dat plaatselijk de wind vat kreeg op het losse zand en zandverstuivingen ontstonden.

In de achttiende en negentiende eeuw werden delen van de heidevelden ontgonnen. Het gebruik van de heide als weidegebied voor schapen werd omgezet in een voor die tijd winstgevend gebruik: houtteelt. Plantages werden aangelegd, ontsluitingswegen gerealiseerd en gebieden werden ingeplant met bomen. De toen gemaakte indelingen zijn thans nog te onderscheiden in de Rucphense bossen. Kenmerkend voor Rucphen van nu is de concentratie van de stedelijke gebieden. In de noordoostelijke hoek van de gemeente vormen de dorpen Rucphen, Sint Willebrord en Sprundel één stedelijke driehoek. Zegge bevindt zich in de uiterste noordelijke punt van de gemeente en wordt van het overig gemeentelijk grondgebied afgesneden door de spoorlijn Breda-Roosendaal en de snelweg A58. Deze stedelijke concentratiegebieden hebben als gevolg dat het overige deel van de gemeente uit aaneengesloten natuur- en landbouwgebied bestaat met als enige onderbreking, het dorp Schijf.

Bos, bomen en heide: landschap

De gemeente Rucphen kent één van de mooiste natuurgebieden van West Brabant, de Rucphense Bossen. In de natuurgebieden is de historie van het landschap duidelijk waarneembaar zonder dat de gebieden intensief zijn aangetast door forse stedelijke ontwikkelingen. Het gebied dat is gevormd door turfwinning, houtindustrie en landbouw is nu getransformeerd naar een uitgestrekt landschap, maar door het samenspel van turfvaarten, bossen, heide en landbouw gevarieerd. De gemeente kent een uitgebreid wandel-, fiets- en ruiterspadennetwerk waar niet alleen de bezoekende toerist veelvuldig gebruik van maakt maar ook de uitwaaiende stedelingen uit een groot deel van West Brabant. In het merendeel van de gemeente Rucphen kan men nog genieten van rust, ruimte en eenvoud. Naast de extensieve recreatie zijn eveneens enkele intensieve recreatieterreinen gelegen in het buitengebied van Rucphen. De Binnentuin en de Heemtuin vullen het recreatieve programma van de gemeente aan.

Landbouw

Landbouw was en blijft een belangrijk positie in de gemeente innemen. Naast het feit dat een significant deel van het gemeentelijk areaal in gebruik is als landbouwgrond is het eveneens belangrijk voor de werkgelegenheid. In Rucphen gaat het dan hoofdzakelijk om de graasdier- en de tuinbouwsector. De agrarische sector in Rucphen kenmerkt zich door het relatief grote aantal veehouderijen waarvan veel bedrijven met zowel een grondgebonden- als een intensieve tak. Tevens bevinden zich in Rucphen relatief veel aardbei- en boomteeltbedrijven.

Het landschap van Rucphen in hoofdlijnen

Landschap heeft betrekking op de onderlinge samenhang van elementen in een bepaald gebied en op de samenhang tussen dat gebied en het gebruik daarvan. Daarnaast heeft de geschiedenis van een landschap ook te maken met de afleesbaarheid van die samenhang. Ook de ontstaansgeschiedenis van het landschap speelt een rol in het gebruik en de beleving van het landschap. In lijn van het Landschapsontwikkelingsplan gaat het Boombeleidsplan uit van de stelling dat mensen landschap maken en dat hun handelingen het uiteindelijke beeld bepalen.

Rucphen is een landelijke en groene gemeente, waar de landbouw een economisch belangrijke functie heeft en bovendien een belangrijke beheerder is van het buitengebied. Binnen de gemeente springen de twee beboste dekzandruggen het meest in het oog, namelijk de dekzandrug van de Molenheide en die van de Rucphense Bossen. Deze laatste loopt in het zuiden door over de grens met België en in het noorden tot voorbij Bosschenhoofd. Ter hoogte van De Wildert en Zwaantjesstee zijn de bossen onderbroken. De dekzandruggen hebben naast een recreatieve en ecologische betekenis ook een belangrijke infiltratiefunctie voor de waterhuishouding van het gebied. De Schijfse Vaart loopt als opvallend lijnvormig element van noord naar zuid tussen de twee dekzandruggen door. Deze vaart is net als de andere vaarten binnen de gemeente een overblijfsel van de turfwinning, die een belangrijke rol heeft gespeeld in de geschiedenis van dit deel van Brabant.

Rondom de besloten dekzandruggen liggen vrij open ontginningsgebieden die grotendeels nog in agrarisch gebruik zijn. De noordkant van de gemeente bestaat deels uit jonge, vrij rationeel verkavelde en open ontginningsgebieden. Dit zijn het gebied rond Zegge en het gebied direct ten zuiden van de snelweg. Verder vallen de gebieden ten zuiden en zuidoosten van de Molenheide en de Heipolder ten westen van de Rucphense Bossen hieronder. Daarnaast zijn er delen die gekarakteriseerd kunnen worden als jonge, meer besloten ontginningen. Deze worden door hun beslotenheid wat minder intensief benut voor agrarische doeleinden, maar bieden wel uitgangspunten voor andere functies zoals recreatie. Het betreft hier met name het gebied rond Zwaantjesstee en De Wildert. Ten zuiden van de kern Rucphen is grotendeels sprake van oude, besloten zandontginningen, die minder rationeel en kleinschaliger verkaveld zijn. De Oude Zoek heeft met zijn ronde vorm en rationeel verkavelde structuur, maar ook door de specifieke waterhuishouding, een geheel eigen uitstraling.

Leesbaar landschap

De principes van Rucphen West

Het deelgebied Rucphen West ligt op het snijvlak van verschillende ontginningsprincipes. Aan de west- en oostzijde van de aanwezige noord-zuid georiënteerde dekzandrug liggen de grote(re) rationale verkavelingen. Aan de westzijde zijn dit de genoemde veenontginningen rondom Roosendaal. De oostelijke begrenzing hiervan is de ligging van de hoger gelegen gronden tussen de Rucphense Bossen en Bosschenhoofd. De doorlopende perceelsgrens ten oosten van de Hellemondsdreef is duidelijk herkenbaar als scheiding.

Deze natuurlijke grens vormde eeuwenlang de begrenzing van het eigendom van de heren van Breda en heren van Bergen op Zoom. Aan de oostzijde van het deelgebied vormt de Rucphenseweg de westelijke begrenzing van de ontginning De Achterhoek, gelegen tussen Rucphen en St. Willebrord. De Rucphenseweg volgde vroeger de turfvaart die noordwaarts richting Oudenbosch liep. De vaart vormde de natuurlijke scheiding tussen het hogere deel van het deelgebied en de lager gelegen Achterhoek.

Tussen de twee ontginningsgebieden ligt een dekzandrug die vanuit België via de Rucphense Bossen naar Bosschenhoofd loopt. De Rucphense Bossen zijn in de 18^e en 19^e eeuw ontstaan door aanplant van dennenbomen op de heidevelden. Reden hiertoe was dat de zogenoemde plantages winstgeverder waren dan de schapen en heide. De bossen markeren de zuidgrens van het deelgebied met een harde begrenzing.

De dekzandrug kent een kleinschalige verkaveling. De ontginning is relatief jong en hierdoor planmatig aangepakt. De ontginning kent geen natuurlijke groei zoals dit bijvoorbeeld rond Sprundel is gebeurd. Voor de verkaveling is de aanwezige ondergrondse situatie aangehouden. Hierbij is de waterhuishouding het belangrijkste aanknopingspunt. Daarnaast zijn bestaande landschapselementen aangehouden zoals de Vlettevaart (turfvaart) en de Heimolendreef voor de oriëntatie van de ontginning.

Opvallend is dat de tweetal ontginningen ten noorden van de Heimolendreef een rationeel karakter kennen, maar zich voegen naar het omliggende, eerder ontgonnen, landschap. Kenmerkend voor dit gebied is de waaivorm in de verkaveling. Deze waaier vorm is het meest herkenbaar in de Mastpolder nabij de Rucphenseweg.

Bijzondere linten in het landschap

Gebrande Hoefstraat/ Vlettevaart

West Brabant kent een geschiedenis als één van de eerste veenontginningen in Nederland. Door middel van concessies werd er turf gestoken voor de Vlaamse steden. Voor het transport werden vaarten gegraven om de turf van de ontginningen naar de havens. De Vlettevaart was de vaart tussen de ontginningen bij Schijf naar de haven van Roosendaal. De vaart volgt het verloop van het landschap en kenmerkt zich door rechte lijnen om zo het transport zo efficiënt mogelijk te maken. Parallel aan de vaart ontstonden jaagpaden. Hierop werden de boten met turf (vletten) vooruit getrokken. Langs de Vlettevaart ontwikkelde het jaagpad zich tot straat.

De naam van de Gebrande Hoefstraat komt van de boerderij aan de westzijde in het deelgebied De Gebrande Hoef. De straat is al eeuwen onderdeel van de wegverbinding tussen Roosendaal via Rucphen en Sprundel naar Breda.

Postbaan

De Postbaan was tot 1809 gebruikt als de postverbinding tussen Antwerpen en Moerdijk (boot richting de Hollandse steden). Na 1809 werden de Napoleontisch weg van Moerdijk via Breda naar Antwerpen aangelegd en verloor de postroute haar functie. In de gemeente Rucphen is de route nog herkenbaar fysiek aanwezig en daarnaast ook in de naamgeving van de weg.

Heimolendreef

Als herkenbaar element is de Heimolendreef aanwezig in het landschap. Op dit moment een kleinschalig landschap van boerderijen en woningen tussen bossen, houtwallen en kleine akkers. Centraal hierin gelegen is de Heimolen. De dreef volgt de oude begrenzing van akkerland aan de zuidzijde en de woeste gronden aan de noordzijde. De gronden aan de noordzijde zijn pas in de late 19^e eeuw ontgonnen. De Heimolendreef was toen al reeds bewoond en zodoende bewaard gebleven.

Het landschap verbindt

Niet alleen zorgt het landschap voor verbinding in haar occupatiegeschiedenis. Ook binnen het westelijk deel van het natuurnetwerk Brabant (NNB) vormt het een belangrijke schakel. Een schakel die in ontwikkeling is.

Ecologische verbindingzones

De Rucphense Bossen liggen, duidelijk herkenbaar in het agrarische landschap, als een eiland in zijn omgeving. Door de ligging op geruime afstand van de Brabantse Wal en het Markdal/ Ulvenhoutse bos heeft het geen verbinding met deze voor Brabant belangrijke noord-zuid georiënteerde ecologische verbindingen. Meest nabij liggen de waardevolle natuurgebieden De Pannenhoeft en De Moeren. Hier is echter (nog) geen fysieke verbinding mee.

De afgelopen jaren zijn rondom de Rucphense Bossen enkele ecologisch verbindingzones (EVZ's) gerealiseerd. Er liggen echter nog twee belangrijke opgaven. Te weten de verbindingen westwaarts richting de Molenbeek/ Visdonk en oostwaarts richting De Molenheide en verder richting De Pannenhoeft. Binnen Rucphen West bevindt zich een deels gerealiseerde EVZ, de Posthoorn. Uitgangspunt bij ontwikkelingen in het gebied is de realisatie en het robuust maken van deze EVZ.

Groen Casco

De EVZ's zijn als linten in het landschap. In het groenbeleidsplan van de gemeente Rucphen, Groen R | Groenbeleid gemeente Rucphen, is opgenomen om hiernaast te werken aan een fijnmazig netwerk van groene verbindingzones. Dit groen casco heeft dezelfde functie als de EVZ's, maar zorgt voor een betere verspreiding van flora en fauna. Het gaat niet alleen om de realisatie en inrichting van de EVZ, gebaseerd op de doelsoort(en), maar ook om het beter inbedden van de doelsoorten door het landschap hier op in te richten. Naast verbinden werken we dan ook aan verbreden.

Doelsoorten

Voor de EVZ Posthoorn zijn als doelsoorten eekhoorn en boomkruiper aangeduid. Aanvullend zijn kleine zoogdieren en amfibieën genoemd. Voor de verdere realisatie van de EVZ en het groen casco worden deze doelsoorten aangehouden en dient aangetoond te worden dat de in het gebied voorgestelde ontwikkelingen en bijhorende inpassingen hieraan bijdragen.

(Be)leefbaar en (be)werkbaar landschap

Met het vaststellen van het groenbeleidsplan Groen R | Groenbeleid gemeente Rucphen heeft de gemeente de waardering voor haar landschap herijkt. We zetten in op de herbeleving van een streek eigen landschap maar vertaald naar het huidige gebruik en toekomstige opgaven. Dit doen we door sturing te geven aan het landschap met het landschapsontwikkelingsplan.

Voor het voorliggende gebied, Rucphen West, zetten we in op het versterken van het contrast tussen het grootschalig landschap van de ontginningen ten oosten en ten westen van de dekzandrug en daarnaast het meer kleinschalige landschap van de dekzandrug zelf. Concreet houdt dit in dat ontwikkelingen en bijhorende landschappelijke inpassingen zich dienen te voegen naar de visie. Meer robuuste elementen in de ontginningslandschappen en kleinere elementen op perceelniveau op de dekzandrug.

Landschapspakketten

Ten behoeve van de kwaliteitsverbetering van het landschap zijn per deelgebied landschapspakketten opgesteld waarin wordt aangegeven welke landschapselementen toegepast kunnen worden bij een landschappelijke inpassing van een initiatief. Deze landschapspakketten zijn gebaseerd op de landschapselementen uit het StiLa (Stimuleringskader Landschap) in combinatie met de deelgebieden uit het Landschapsontwikkelingsplan Rucphen.

De toe te passen landschapspakketten zijn: bossingel, hakhoutsingel, klein bosje, landschapsbomen individueel en in een bomenrij, kruidenrijke graslanden (droog en nat) en wandelpaden. Het inzetten van landschapspakketten blijft maatwerk, maar dienen een robuust karakter te hebben.